

Študijná príručka: Predkovia Slovákov a Samova ríša

Kvíz: Overenie vedomostí

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2-3 viet na základe poskytnutého textu.

1. Aká bola politická a spoločenská štruktúra kmeňov Slovenov pred vznikom väčších štátnych útvarov?
2. Kto boli Avari a aký bol ich vzťah k Slovenom v Podunajskej nížine?
3. Popíšte okolnosti vzniku Samovej ríše a vysvetlite, ako sa franský kupec Samo stal jej kráľom.
4. Aký bol výsledok bitky pri Vogastisburgu v roku 631 a aký bol jej význam?
5. Charakterizujte typické obydlie starých Slovenov, známe ako zemnica, vrátane jeho konštrukcie a zariadenia.
6. Z čoho sa skladala strava našich predkov a aké metódy používali na získavanie a uchovávanie potravín?
7. Vymenujte aspoň štyroch bohov slovanského panteónu a uveďte, čoho boli patrónmi.
8. Na aký účel slúžili obilné jamy a akým spôsobom sa konštruovali, aby ochránili úrodu?
9. Čo sa stalo so Samovou ríšou po Samovej smrti a aký bol ďalší vývoj na našom území podľa archeologických nálezov?
10. Aký bol pôvodný názov predkov Slovákov a ako sa tento názov (ethnonymum) v priebehu storočí zmenil?

Kľúč správnych odpovedí

1. Na čele jednotlivých kmeňov stáli náčelníci, nazývaní aj vladkovia, ktorí viedli vojenské družiny zložené zo všetkých bojaschopných mužov. Zásadné rozhodnutia týkajúce sa kmeňa sa prijímali na zhromaždení všetkých slobodných mužov, ktoré sa nazývalo veča. Tento spôsob vlády charakterizovali neskoroantickí autori ako demokratický.
2. Avari boli kočovní a krutí bojovníci, ktorí v druhej polovici 6. storočia prenikli do Podunajskej nížiny. Žili koristníckym spôsobom života, prepadávali susedné krajiny, brali obilie, dobytok a odvádzali ľudí do otroctva. Sloveni ťažko znášali avarskú nadvládu, ktorá trvala takmer 250 rokov.
3. Samova ríša vznikla ako kmeňový zväz západných Slovanov počas povstania proti Avarom v rokoch 623-624. Franský kupec Samo sa pridal na stranu Slovenov a v boji preukázal takú veľkú schopnosť, že si ho po víťazstve zvolili za kráľa. Podľa kronikára Fredegara si ho Slovania zvolili, keď spoznali jeho užitočnosť a schopnosti.
4. V bitke pri Vogastisburgu v roku 631 porazili Sloveni vojská franského kráľa Dagoberta, ktorý napadol Samovu ríšu. Toto víťazstvo potvrdilo silu a nezávislosť kmeňového zväzu pod Samovým vedením. Samo potom spravoval ríšu až do konca svojho života.
5. Zemnica bolo jednoduché, čiastočne do zeme vhlbené drevené obydlie so sedlovou strechou. V jednom rohu stála kamenná pec a dym sa odvádzal otvorom v strope. Zariadenie bolo skromné, tvorili ho nahrubo otesané lavice, ktoré slúžili na sedenie aj spanie.
6. Základ stravy tvorili kaše z obilnín, strukovín a mlieka, ako aj chlieb v podobe placiek. Stravu dopĺňalo mäso z chovaného dobytky a ulovenej zveri, ryby a ako jediné sladidlo sa používal med, ktorý získavali brtníctvom. Obilniny na novú úrodu si odkladali do špeciálnych obilných jám.
7. Najvyšším bohom bol Perún, vládca neba a blesku. Bohom vojny bol Svarožic, bohom stád Veles, bohyňou jari a znovuzrodenia Vesna. Uctievali aj Mokoš(ku) ako bohyňu zeme a úrody a Morenu ako bohyňu zimy a smrti.
8. Obilné jamy slúžili na uskladnenie obilnín na založenie novej úrody, pričom obilie v nich vydržalo aj niekoľko rokov. Zhotovovali ich tak, že vyhlbili jamu hruškovitého tvaru, vypálili ju slamou, čím vznikla nepriepustná vrstva. Jamu potom naplnili obilím a otvor dôkladne utesnili.

9. Po Samovej smrti sa jeho ríša rozpadla, keďže išlo o kmeňový zväz spojený osobou panovníka. Hoci sa o nasledujúcich dvoch storočiach nezachovali takmer žiadne písomné správy, archeologické nálezy dokazujú, že osídľovanie územia pokračovalo. V druhej polovici 8. storočia si Sloveni začali budovať svoj prvý štátny útvar – Nitrianske kniežatstvo.
10. Najstaršie pomenovanie predkov Slovákov znelo Sloveni, čo bolo veľmi blízke všeobecnému označeniu Slovanov. Toto pomenovanie sa v priebehu 14. storočia zmenilo v mužskom rode zo „Sloven“ na „Slovák“. V ženskom rode (Slovenka) a v prídavnom mene (slovenský) sa však zachoval pôvodný tvar.

Návrhy na esejistické otázky

1. Analyzujte vojenský a politický význam Samovej ríše v kontexte vzťahov medzi Slovanmi, Avarmi a Frankami v 7. storočí.
2. Na základe dostupných informácií z textu podrobne opíšte materiálnu kultúru a každodenný život Slovenov, vrátane bývania, stravovania, remesiel a spoločenskej organizácie.
3. Porovnajte informácie z písomných prameňov (kronikár Fredegar, Ibrahim ibn Jakúb) s poznatkami z archeologických nálezov (zemnice, hradiská, keramika) a zhodnoťte, ako sa tieto dva typy prameňov dopĺňajú pri rekonštrukcii minulosti našich predkov.
4. Charakterizujte predkresťanské náboženstvo a vieru starých Slovanov, pričom sa zamerajte na ich panteón bohov, uctievanie prírodných úkazov a vieru v nadprirodzené bytosti.
5. Diskutujte o procese formovania prvých štátnych útvarov na území Slovenska, od kmeňového zväzu Samovej ríše až po vznik Nitrianskeho kniežatstva, a vysvetlite faktory, ktoré k tomuto vývoju prispeli.

Slovník kľúčových pojmov

Pojem	Definícia
Avari	Kočovní a krutí bojovníci, ktorí v druhej polovici 6. storočia prenikli do Podunajskej nížiny a takmer 250 rokov žili v susedstve Slovenov, ktorých si podmanili.
Brtníctvo	Lesné včelárstvo; spôsob, akým Sloveni získavali med.
Dagobert	Franský kráľ, ktorého vojská boli porazené Slovenmi pod vedením Sama v bitke pri Vogastisburgu v roku 631.
Fredegar	Kronikár, ktorý vo svojom diele opísal vznik Samovej ríše a osobu kupca Sama.

Hradisko	Opevnené sídlo budované na kopcoch alebo miestach chránených vodnými tokmi, ktoré slúžilo ako obrana proti cudzím útočníkom. Podľa Ibrahima ibn Jakúba boli budované s valmi spevnenými kolmi a doskami.
Medovina	Alkoholický nápoj, ktorý Sloveni vyrábali skvasením medu.
Mokoš(ka)	Slovanská bohyňa zeme a úrody.
Morena	Slovanská bohyňa zimy a smrti.
Nitrianske kniežatstvo	Prvý štátny útvar, ktorý si Sloveni začali budovať v druhej polovici 8. storočia po rozpade Samovej ríše.
Obilná jama	Hruškovitá jama vyhlbená v zemi s vypálenou nepriepustnou vrstvou, slúžiaca na dlhodobé uskladnenie obilia.
Perún	Najvyšší boh v slovanskom panteóne, vládca neba a blesku.
Rekonštrukcia	Obnovenie pôvodného stavu alebo prestavba.
Samo	Franský kupec, ktorý pomohol Slovanom v povstaní proti Avarom a pre jeho schopnosti si ho zvolili za kráľa. Vládol Samovej ríši 35 rokov.
Samova ríša	Prvý známy kmeňový zväz západných Slovanov, ktorý existoval v rokoch 623-658. Vytvoril podmienky na vznik štátu, no po Samovej smrti sa rozpadol.
Sloveni	Najstaršie pomenovanie (etnonymum) predkov Slovákov; kmeň, ktorý sa usadil na území Slovenska koncom 5. a začiatkom 6. storočia.

Svarožić	Slovanský boh vojny.
Veča	Zhromaždenie všetkých slobodných mužov kmeňa, na ktorom sa prijímali zásadné rozhodnutia.
Veles	Slovanský boh stád.
Vesna	Slovanská bohyňa jari a znovuzrodenia.
Vladyka	Označenie pre kmeňového náčelníka, ktorý viedol vojenskú družinu.
Vogastisburg	Miesto (v dnešnom Rakúsku), kde sa v roku 631 odohrala víťazná bitka Slovenov pod vedením Sama proti vojskám franského kráľa Dagoberta.
Zemnica	Jednoduché, čiastočne do zeme vhlbené drevené obydlie Slovenov so sedlovou strechou a kamennou pecou.